

УДК: 378.013+37.015.6

Карпова О.О. (Karпова О.О.)
Одеський державний економічний університет
(Odessa State Economics University)
Україна, м.Одеса
(Ukraine, Odessa)

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНО – ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

PECULIARITIES OF PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL TRAINING FOR ECONOMICS STUDENTS

У статті розглянуті проблеми, пов'язані з професійно-педагогічною підготовкою студентів економічного ВНЗ, та подано шляхи формування творчого потенціалу майбутніх економістів-викладачів.

The problems of professional and pedagogical training for students of economic universities have been considered as well as the ways of creative potential formation have been offered in this article.

Ключові слова: професійно-педагогічна підготовка, економіст-педагог, етап, семінар-тренінг, педагогічна діяльність, комунікативні здібності.

Key words: professional and pedagogical training, economist-pedagogue, stage, training seminars, pedagogical activity, communication skills.

Однією з передумов входження країн Європи до єдиного освітнього простору є трансформація національних систем вищої освіти у напрямі адаптації до сфери праці. Визначальним стає працевлаштування випускника вищого навчального закладу як інтегрований результат

процесу освіти і професійної підготовки, а не сам процес навчання з його змістовими, часовими та організаційними ознаками [1].

Актуальність статті зумовлена проблемою професійно-педагогічної підготовки фахівців в умовах модернізації освіти на засадах Болонського процесу. Підвищений інтерес науковців і практиків до фахової підготовки зумовлений зміною освітньої парадигми – перехід від масово-продуктивних форм і методів викладання до індивідуально-творчих, коли готується фахівець зі сформованою потребою у професійній самоосвіті, здатний до саморозвитку і повноцінної самореалізації в обраній професії [2].

Мета статті - висвітлити сучасні зміни у моделі професійно-педагогічної підготовки економістів в контексті європейських інтеграційних процесів. А також, розкрити педагогічні умови формування готовності майбутніх економістів до викладацької діяльності у ВНЗ.

Проблемам професійної підготовки майбутніх економістів присвячено праці М. Коляда, В. Стасюк, Є.Іванченко, Н. Захарченко, О. Капітанець, Я. Булахова, Л. Коченова, О. Левчук, Л. Савчук, О. Матеюк, Р. Корнеєв, Т. Коваль, та ін. Проблемам формування професійних компетенцій у майбутніх економістів приділяли увагу такі вчені як П. Пахотіна, Г.Копіл, В. Буданов, С. Цимбал, Г. Медведєва, та ін. Формування професійних вмінь у майбутніх економістів завдяки мультимедійним технологіям досліджували Л. Шевченко, Н. Ішук, та ін. Щодо професійно-педагогічної підготовки майбутніх економістів, то ця проблема вивчалась у працях С. Хатунцева, Л. Володарська-Зола, психологічними проблемами професійної підготовки займались Л. Возняк, О.Грінчук, Т. Поясок, та ін.

Однак майже відсутні дослідження проблеми підготовки викладачів-предметників, які, на думку В.Краєвського, покликані перейти від

ідеології “інформативно-описового викладання” до ідеології методичної спрямованості навчання [3].

Однак, наукових досліджень в галузі професійно-педагогічної підготовки економістів є недостатньо. Тому ця проблема є особливо актуальною сьогодні, коли стоїть завдання створити нову концепцію гуманної освіти, наближеної до повсякденного життя та професійної діяльності. Остання, в свою чергу, потребує певної системи професійних, психолого-педагогічних і методичних знань, навичок і вмінь, що відповідають сучасним вимогам до професійної підготовки спеціалістів.

Комплексна характеристика молодого фахівця може охоплювати такі компоненти: пізнавально-операційний (творчі здібності, професійна компетентність, високий рівень базової освіти); мотиваційний (професійні установки, інтереси, бажання займатися професійною діяльністю); психофізіологічний (діловитість, наполегливість, працездатність, урівноваженість); емоційно-вольовий (емоційне сприйняття, ініціативність, самовладання, професійний оптимізм); оцінний (самооцінка своєї професійної підготовки, оптимальне розв’язання професійних завдань) [4].

Сучасний підхід до проблеми професійно-педагогічної підготовки економістів передбачає створення базової системи психолого-педагогічних і методичних знань, умінь і навичок, яка забезпечує:

- оволодіння психолого-педагогічними закономірностями професійної підготовки спеціаліста економічного профілю;
- оволодіння сучасним комплексом методів, засобів і форм навчання, що охоплює всі сторони й етапи професійної підготовки професіонала;
- розвиток сучасного професійного мислення, що дає змогу кваліфіковано вирішувати професійні проблеми.

На сьогодні існує ряд проблем, пов’язаних з посиленням професійно-

педагогічної підготовки фахівців, а саме:

- мотивація педагогічної підготовки викладача-економіста;
- потреби викладача-економіста в опануванні основних засад педагогіки;
- психологічна готовність викладача-економіста займатися навчальною та виховною діяльністю з молоддю;
- засвоєння методик проведення теоретичних та практичних занять;
- методичне забезпечення занять;
- застосування ТЗН, інтерактивних методик, найновіших технологій для інтенсифікації навчального процесу, а також Інтернету;
- уміння оцінювати знання студентів, проводити модульний контроль;
- бажання самоосвіти, удосконалення педагогічної освіченості.

Тому, завдання професійно-педагогічної підготовки економістів можна вирішувати завдяки підвищенню рівня викладання фахових дисциплін, формуючи у студентів управлінські вміння і навички, розвиваючи професійні здібності на основі створення психологічних умов для їх розвитку.

У підготовці майбутніх економістів до професійно-педагогічної діяльності в умовах навчання у ВНЗ виокремлюємо декілька етапів.

Перший *етап* – це діагностика індивідуально-психологічних особливостей, виявлення природного потенціалу та психологічний відбір серед студентів, хто має бажання та необхідні сприятливі психофізіологічні якості (природні задатки), інші індивідуально-психологічні властивості, необхідні для здійснення професійно-педагогічної діяльності.

На *другому етапі* проводиться поглиблене психологічне обстеження з виявлення соціально-психологічних властивостей, необхідних для розвитку професійно важливих якостей економіста. Знання індивідуально-

психологічних особливостей студентів дозволить визначити напрями третього етапу психологічної підготовки.

На *третьому етапі* проводиться психологічна професійно-педагогічна підготовка, спрямована на розвиток здібностей до економічної діяльності та професійно важливих психологічних якостей студентів – майбутніх педагогів-економістів – з використанням методів активного психологічного (індивідуальне консультування, створення позитивної мотивації до самореалізації; проведення психологічних тренінгів тощо) та педагогічного (професійно-орієнтоване навчання з розвитку вмінь і навичок, необхідних для здійснення фахівцями економічного профілю педагогічної діяльності) впливів.

Професійно важливі якості економіста-педагога можуть розвиватися в умовах професійного навчання. Одним з ефективних методів створення умов, наближених до реальних виробничих ситуацій, є організація та проведення спеціалізованих тренінгів.

У результаті проведених досліджень доведено, що під час традиційного професійного навчання у студентів не відбувається суттєвих змін у рівнях розвитку показників психологічних підструктур, які забезпечують успішне виконання завдань. Тому оптимальний рівень розвитку професійних здібностей студентів не досягається лише за допомогою фахової підготовки – його уможливлення вимагає спеціальної підготовки, застосування засобів соціально-психологічного впливу. Тому основною метою статті є теоретичний аналіз тренінгового компонента програми активного професійно-педагогічного навчання з розвитку управлінських здібностей в умовах навчального процесу ВНЗ економічного профілю.

Так, програма тренінгових занять зі студентами з теми “Розвиток професійних якостей менеджера” передбачала розвиток комунікативних навичок, асертивної поведінки, креативності мислення, розвиток навичок

вирішення проблемних ситуацій, прийняття зваженого управлінського рішення, удосконалення навичок роботи з інформацією, моделювання ситуацій ділової взаємодії, і тд. Тренінг містить, крім практичного, й інформаційно-практичний блок, в якому передбачено засвоєння інформації про стилі керівництва, поведінки особистості в конфліктних ситуаціях, її ролі у розвитку власних професійних та життєвих компетенцій тощо. Для визначення ефективності тренінгу, на нашу думку, доцільно проводити попереднє і заключне тестування та анкетування. Найбільш ефективним є використання таких методик [5]:

- 1) опитувальника рівня суб'єктивного контролю Є.Ф.Бажина;
- 2) методики діагностики типу поведінки особистості у конфліктній ситуації Томаса-Кілманна;
- 3) методики оцінки стилю керівництва;
- 4) психогометричного тесту “Конструктивний малюнок людини з геометричних фігур”;
- 5) проективної методики “Обери свій характер”;
- 6) експрес-діагностики творчого мислення.

Отже, тренінг як метод активного психологічного впливу є методом суто професійно-педагогічного навчання та ефективним засобом цілеспрямованого розвитку професійно важливих якостей управлінця у студентів, майбутніх економістів.

Окрім того, можна використати тренінговий комплекс, який складається з декількох окремих блоків.

Основні завдання, які можна вирішувати у процесі проведення тренінгів, направлених на розвиток управлінських чи педагогічних здібностей у студентів, є такими:

- засвоєння та розширення знань про управлінську та підприємницьку діяльність, її особливості в розрізі сучасного процесу євро інтеграції та глобалізації;
- розвиток і вдосконалення управлінських та педагогічних здібностей;
- формування і закріплення мотивації до управлінської та педагогічної діяльності;
- засвоєння методів становлення команди, оволодіння навичками ефективної командної роботи;
- ознайомлення з новітніми методами викладання економічних дисциплін та використання різних підходів до їх викладання в залежності від дисципліни, поставлених цілей та задач;
- удосконалення особистісних психологічних якостей;

Прояв професійного інтересу до професійно-педагогічної діяльності у студентів, створення умов з метою розвитку професійних здібностей для здійснення майбутніми економістами управлінських та викладацьких функцій спонукало до розроблення програми і запровадження у навчальний процес професійно зорієнтованих семінарів-тренінгів “Економіст-педагог” та “Професійне становлення економіста” .

Програмою передбачено, що у процесі семінарів-тренінгів студенти повинні засвоювати насамперед питання ролі психологічного чинника в управлінні та викладанні економічної дисципліни, оптимального розподілу професійних і соціальних ролей у колективі, лідерства й керівництва, психологічних механізмів прийняття управлінських рішень, психологічного забезпечення вирішення проблем управління організацією в умовах ринкової системи господарювання.

Після проходження семінару-тренінгу “Професійне становлення економіста” студенти засвоїли особливості взаємин і спілкування людей у процесі виконання спільних завдань, вміння враховувати індивідуально-

психологічні особливості персоналу, використовували способи активізації діяльності персоналу на основі формування стійких мотивів, генерації і пошуку нових ідей, методи відбору кадрів, поділу і кооперації праці, а також методи створення іміджу організації.

Семінар-тренінг “Економіст-педагог” дозволив оволодіти вміннями оволодіння психологічними методиками викладання економічної дисципліни, підбирати різні підходи до викладання навчального матеріалу та застосовувати сучасні активні методи навчання.

Метод проблемного навчання орієнтує студентів на критичне мислення, творче вирішення проблеми, пошуку нестандартних рішень, що, в свою чергу, сприяє розвитку навичок планування і обґрунтування своїх дій. З метою розвитку у студентів прагнення до досягнення поставленої мети створюються ситуації успіху; пропонуються варіативні завдання із застосуванням карток, опорних конспектів; спонукання студентів до формулювання проблеми; застосування прийомів, які виховують професійно важливі вольові якості (такі, як вміння перебороти труднощі, витримку, терпеливість, стійкість, винахідність тощо). Самооцінка студентами результатів оволодіння навичками управлінської чи педагогічної діяльності формується під час оцінювання викладачем не тільки рівня теоретичних знань і практичних умінь студентів, але і якості їхньої навчальної діяльності (темпу і повноти виконання завдань), якостей особистості, які при цьому проявляються, ступеня самостійності, відповідальності, цілеспрямованості [6].

Отже, запропоновані семінари-тренінги спрямовані на розвиток управлінських та педагогічних здібностей студентів, в межах чого відбувається і розвиток їхніх природних задатків, зокрема, до управлінської діяльності та професійних інтересів в цілому, поглиблення інтересу студентів до професії економіста-викладача.

Ще одним напрямом психологічної підготовки майбутніх спеціалістів до управлінської та педагогічної діяльності є формування їхньої емоційно-вольової сфери, перш за все, – емоційної стійкості, здатності до саморегуляції поведінки. Для цього студентів знайомлять з прийомами активізації процесу самовиховання волі, вироблення звички подолання негативних емоцій і вміння досягти релаксації, тобто переключення уваги на свій внутрішній світ.

Підвищення інтелектуальних показників розвитку студентів забезпечується у ВНЗ саме змістом навчальної діяльності, хоча врахування індивідуальних особливостей їх інтелектуальної діяльності (задатків) значно підвищує ефективність розвитку інтелектуальних можливостей молоді.

Підготовка майбутніх фахівців економічного профілю до управлінської та педагогічної діяльності відбувається і в процесі вивчення фахових навчальних дисциплін. Значну роль у цьому відіграють новітні технології навчання, відповідний добір форм і методів професійної підготовки.

Забезпеченню вимог сьогодення до підготовки економіста-управлінця та економіста-педагога сприяє широке застосування у навчальному процесі сучасних активних методів навчання – ситуаційних вправ, ділових і проблемних ігор, кейс-методів, рольового аналізу конкретних економічних та управлінських ситуацій тощо.

Отже, розвитку управлінських та педагогічних здібностей студентів економічного ВНЗ, на нашу думку, має базуватися на таких засадах:

1. Психодіагностика індивідуальних особливостей студентів є сприятливим фактором підвищення ефективності професійного навчання.
2. Застосування системи психотренінгів – сприяє розвитку у студентів професійно-важливих якостей, необхідних економісту-управлінцю та економісту-викладачу.

3. Формуванню стійких умінь і навичок, необхідних для здійснення управлінської та педагогічної діяльності, сприяє проведення спеціальних професійно-зорієнтованих семінарів-тренінгів “Економіст-педагог” та “Професійне становлення економіста”

Однак, проблема професійно-педагогічної підготовки студентів економічного профілю вимагає визначення педагогічних умов та експериментальної перевірки в навчально-виховному процесі у ВНЗ.

Література

1. Журавський В.С. Вища освіта як фактор державотворення і культури в Україні/Журавський В.С.–К.: Видавничий дім “Ін Юре”, 2003. – 416 с.
2. Стрельніков В. Підготовка викладачів до проектування дидактичних систем/Стрельніков В.//Педагогіка і психологія професійної освіти.- 2006.- № 2.- С. 9.
3. Краевский В.В. Педагогика как наука и как учебный предмет/ Краевский В.В.//Известия Волгоградского государственного педагогического университета. – 2003. – №1. – С. 15-18.
4. Романовський О.Г. Вища освіта на зламі тисячоліть. – Книга 1: Ефективна підприємницька освіта як фундамент економічного розвитку демократичного суспільства. Наукове видання. – К.: Деміур, 2000. – 248с.
5. Ильин Е.П. Психология индивидуальных различий/ Ильин Е.П. – СПб.: Питер, 2004. – 701с.
6. Массанов А.В. Психологическая подготовка студентов к профессиональной деятельности/ Массанов А.В. // Наука і освіта. Науково-практичний журнал.- 2004. – №3. – С. 123.